

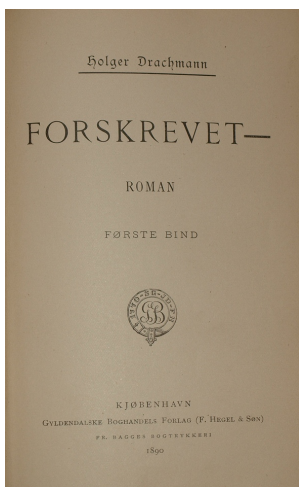

Holger Drachmann: "Forskrevet –"

Anmeldt af *Gustav Esmann* i *Dagens Nyheder*, 13. november 1890¹

"En kæmpemæssig recension af Holger Drachmanns roman "Forskrevet" gør meget ud af den biografiske baggrund og portrættet af visesangerinden Edith; kort sagt det, 'man talte om'. Esmann afslutter anmeldelsen med en længere ekskurs om det københavnske forlystelseliv i anledning af Drachmanns forsøg på at skabe en litterær varietet".

John Chr. Jørgensen: Skandalejournalisten Gustav Esmann². Forlaget Underskoven, 2010, s. 64.

Holger *Drachmann* begyndte at skrive sin nye store Roman, da han sidste Gang vendte hjem fra et længere Ophold i Udlandet – ganske som Romanen selv begynder, med at dens mandlige Hovedperson, Maleren og Forfatteren Henrik *Gerhard* kommer tilbage til Danmark og Kjøbenhavn efter en fleraarig Udenlandsreise. Han har da arbejdet paa den jævnsides med sin øvrige omfangsrige og forskelligartede Produktion fra disse senere Aar. Den er bleven til med Mellemlum, fortsat under stiftende Stemninger, af brudt af Indtryk og Oplevelser, der have maattet give den første Plan – om en saadan i øvrigt i fast Forstand har existeret – forandret Retning, nybelyst og befrugtet den oprindelige Ide. Og den er således omsider kommet til al foreligge færdig, eller vel rettere afsluttet, mindre som en fuldendt og udtømmende Komposition, det sammentrængte og begrænsede

Resultat af Inspiration eller Iagttagelse, end som et langt udstrakt, stærkt bevæget, stærkt kjæmpende og brydende, fremfor Alt stærkt personligt Stykke Udviklingshistorie, der ovenikjøbet profetisk føres ud i Fremtiden og slukkes i Drømmesyneres Taage.

Intet Under, at denne Bog bevæger sig i mangehaande Forhold. Den rummer Epos og Lyrik, bruger Journalistik og Drama, maler, digter og komponerer, spotter og angriber, fantaserer, foredrager og fører Beviser. Den omfatter alle Genrer – den kjedelige ikke undtagen. Men trods Fremstillingens Bølge gang, i al sin løse Mangfoldighed, eier den dog den stærke Enheds Magt og Fængslen, fordi den i sin Kjærne er enkelt og simpel, en simpel Fortælling om Kunst og Kjærlighed.

Talrige Mands- og Kvindestjæbner mødes og brydes, flettes ind i hverandre, fuldbyrdes og tilintetgøres i Romanens vidtløftige og indviklede Handling. Fine Kvindeprofiler, kjække Kunstnerhoveder tegnes med dristig og lysende Livagtighed paa den store mørke Baggrund af

¹ Esmanns anmeldelse er forunderligt nok ikke optaget i Johannes Ursins *Bibliografi over litteraturen om Holger Drachmann* (1959) s. 28-29. Det er måske forklaringen på, at den heller ikke er omtalt af Lars Peter Rømhild i efterskriftens kapitel 7 "Modtagelse og efterliv" i Det danske Sprog- og Litteraturselskabs udgave af "Forskrevet –" udgivet 2000. Se netudgavens side 666 ff.

http://adl.dk/adl_pub/pg/cv/ShowPgImg.xsql?nnoc=adl_pub&p_udg_id=354&p_sidenr=666

² John Chr. Jørgensens bog er også tilgængelig som PDF-fil på Teatermuseets hjemmeside på adressen

<http://www.teatermuseet.dk/sites/default/files/webtekst27-gustavesmann.pdf>

Firsernes Kjøbenhavn. Og Kjærligheden raser mellem dem Alle, og *Edith* er Kvinden over dem Alle, *Edith*, *Visesangerinden*, *Drachmanns* nye Heltinde, hans Bogs Ide.

Man har hist og her forarget sig over Forfatterens frie Benyttelse af levende Model til sine Figurer, over Romanens mange let kjendelige Portrætter. For Allerstørstedelens Vedkommende savnes dog Indignationens Grund. Det maa imidlertid indrømmes, at Bogen just paa dette Omraade har sine Pletter. Der er et Par Tilfælde, hvor man i Portræteringen, baade i den ydre og indre Tegning, synes at spore en Kunsten uvedkommende og uværdig personlig Villen til Livs, tagen Hævn, som man beklager – mest paa Forfatterens Vegne. Men ellers er det netop i høj Grad Portræterne, som give Bogen Værdi. Hvilket prægtigt Portræt er f. Ex. ikke "*Skyggen*". Hvor glimrende maa han ikke være at gjøre Bekjendtskab med for Uindviede, og maa ikke de, som have kjendt den sympathetiske Original – i dobbelt Forstand Original – snarest være *Drachmann* taknemlig for det fintføjte Mindebillede, han har tegnet af sin sære, trofaste Ven. Og alle de nydelige Smaabilleder, der findes henstrøede rundt omkring, hvilken Læser vilde vel undvære dem, den Glæde over fin og vellykket Kunst, de berede! Hvor give ikke netop de kjendte journalistiske, politiske og æsthetiske Fysiognomier Scenerne paa "Kafeen" brilliant artistisk-kjøbenhavnsk Kolorit. Hvor hjemligt oplivende virke ikke de elegant grebne med diskret Satire skitserede Herre- og Dameansigter fra Børsen, Bureaukratiet, Militæretaten og Theaterverdenen, som blusse og straae i Lysekroneglansen om Spisebordet eller skimtes gennem Tobakstaagen i Rygeværelset ved Konferentsraad *Brynjulfsens* store Middag! Og først og sidst er da *Drachmann* selv sin egen Model. Han udleverer sig modigt og uforbeholdent med Sjæl og Krop, med Hud og Haar, ja, saa der bliver nok til hele to Figurer: Digteren Ulf *Brynjulfsen* og Maleren og Forfatteren Henrik *Gerhard*. Disse to supplere hinanden, de ere halvt mystisk forbundne og danne tilsammen Kunstneren og Mennesket *Holger Drachmann*.

Ulf repræsenterer det Oprindelige, det Uciviliserede, han er den ensomme farende Svend, de flygtige Stævnemøders Ridder; *Gerhard* den borgerlig bosatte, borgerligt gifte, socialt rangerede, danste Kunstner. Ulf er det slaviske, det født musikalske Element i Forfatterens Udspring, han er *Russeren* i *Drachmann* og hedder betegnende Ulf, som der sikkert nok er blandet Blod af en russisk eller polsk Ulv, der snerrer og snapper, ind i dennes ellers godmodige store danste Hundenatur.

Henrik Gerhard er Kunstner og Erotiker; en dygtig Maler, en sjælfuld Poet, forøvrigt en modtagelig og svag Natur, som brænder i bestandig Søgen efter sin kvindelige Tilsvarende, hun, der, som han drømmer sig, skal fuldkommengjøre ham, fylde Hans Liv, ægge hans Hjærne, gjøre ham genial og uovervindelig. Han er hverken en Erobrer eller Forfører, hører ikke til de Mænd, som strax blænde en Kvinde, overfladisk forvirre og betage hende for sporløst at glide ud af henedes Liv, men han eier de fint erotiske Evners Magt til helt at trænge sig ind i sin Elskerindes Væsen, gennemsyre hende, hidse hendes Nerver imod sig, fordærve eller forædle hende, lade hende pines eller henrykkes, mærke hendes Sjæl, gjøre sig hende uforglemmelig.

Gerhard møder i Romanen to Kvinder, *Anette*, hans Hustru, og *Edith*, hans Elskerinde. Han forstyrrer begges Liv, og begge ødelægge de ham. Men begge ere de som Figurer fortegnede af Forfatteren, der tendentiøst gjør Vold paa deres Eiendommelighed, om end paa forskjellig Vis. *Gerhards* og *Anettes* Ægttestab blive ulykkeligt. Deres Forheld er uden Sjæl, og han føler sit

Talent kvæles i den københavnske Middagsselskabsatmosfære, hvori hendes Formue og Familieforbindelser drager ham ind. Saa bryder han ud, gjør Skandale i Selskabet, og Ægtefolkene skilles. Gerhard tyer tilbage til Edith, som han forelskede sig i, første Gang han traf hende, før han giftede sig med Anette. Om denne siges der med Urette mange haarde Ord. Og lad hende vel have sine Feil, sin Medskyld i det ægteflabelige Skibbrud, saa har hun til Undskyldning en Mand, der som Ægteherre ikke er stort bevendt. Den ædle Henrik er med alle sine nete Talemaader og noble Theorier betydeligt af en forfængelig Gnavser³ og Egoist, og ikke nogen særlig omsigtsfuld⁴ Vogter af sin unge Frue. Den smukke, livlige og levelystne Anette har jo ogsaa sin Naturs Ret, sin Smag og sine Ønsker, som kræve at opfyldes eller ledes, sin Skjønheds Ret til al nyde og glimre dens Tid, og det er ilde at forlange, at hun skal tilbringe sit Liv med at føde Hr. Gerhard Børn og falde i Henrykkelse over hans Malerier. At bebreide hende, at hun ikke med udelt Begeistring helliger sig til denne Indvielse og derfor kalde hende en Kurlisanenatur, er ganste brutalt. Sælge sig gør hun da ikke, siden det oven i Købet er hende, der har Pengene, og da Gerhard beder hende blive hans, viser hun sig modig og hengiver sig uden Beregning. Men Sagen er da ogsaa den, at Anette partout skal være Syndebukken, Repræsentanten for Alt det, Drachmann vil til Livs i de høiere københavnske Samfundslag, som hun tilhører og er et Barn af: Den tomme Dannelse, Snobberiet, den forlorne Kunstmag, de pjankede Theaterinteresser, Chauvinismen, Upaalideligheden, Hykleriet og Trivialiteten, alle disse gamle Skader, til hvis Bod Edith skal stige op som en frelsende Engel af Folkets Skjød, Edith, Datter af Folket, det vil sige Pokker ikke Datter af Folket, siden hun er Datter af Konferensraad Brynjulfsen. Anette er kun den smigrende Baggrund for Edith, og Edith forherliges lige saa stærkt, som Anette beskyldes.

Dog, del er vel forstaaeligt, at Sangerinden idealiseres. Hun er jo Romanens Heltinde, hun skal løfte dens Program høit og bære det frem, og paa hendes spinkle Skuldre hviler *Drachmanns* nye Idee, Planen om en literær Variété. "Variété" er her et daarligt Ord. Først fordi det er fremmed og netop skal benyttes for noget særlig dansk, saa fordi det i København er kommet til at betegne Scenen for den falskeste og mest aandløse Kunstadspredelse. De københavnske Variétéer ere dyre og fordummende. De trække Pengene ud af Lommen paa den store Befolkning ved Morstabsmidler, hvormed denne aldrig vil blive fortrolig eller komme til at føle sig i Harmoni. Publikum underholdes ved brutaliserende og fordringsfuldt Gjøggl i Former og Sprog, det ikke forstaar, øller⁵ sig op til fjollet Bifaldsspektakel og sløves igjen under dræbende Pauser eller banal Musik. Selvfølgelig er det ikke forøget Variétéliv i denne Genre, Drachmann projekterer. Det, han tænker sig, er nærmest en Kalden til Live igjen i høinet og forædlet Form af de gamle københavnske Sangerindekaféer. I disse, som de florerede i Halvfjerdserne og de første Firser, trivedes et eiendommeligt og ægte københavnsk Folkeliv, adskilligt friskere i Tone og Lystighed end det, de siden importerede Variétéløier ere i Færd med at skabe. De gamle Bræddepavilloner for Sangens glade Toner laa næsten alle i Haver, under hvis grønne Træer Borgerfamilierne em Sommeren kunde spise til Aften og gennem de aabne Vinduer gratis høre Musiken og lidt af Sangene. Indenfor var der fuldt om de smaa Borde, Humøret var oppe og gav sig frit Luft. Publikum sad ikke bevogtet af stramt uniformerede Kontrollører, og det toges ikke saa nøie, om Overtøiet lagdes paa en Stol, naar

³ Gnavser: Person, der er smålig og påholdende i pengesager.

⁴ Omsigtsfuld: Omsorgsfuld

⁵ Ølle sig op: Drikke sig beruset

Temperaturen blev for høi. Sangerinderne sade hele Aftenen paa Tribunen; Toiletterne⁶ kom ikke direkte fra Paris, Handsker vare ikke overalt obligatoriske og Silkestrømper sensationelle; men hver af Kunstnerinderne, den tykke gemytlige Kupletsangerinde og den magre Romanceforedragerske med Vemodet, Veteranen i Fløilslivet med den erfarne Bravour og Debutantinden i Tarlatan⁷ med de keitede Gestus – hver havde alligevel sin trofaste Stab, ikke blot af spendable Tilbedere, men ogsaa af platoniske Beundrere af deres Specialitet. Der spilledes smaa Scener, Skorstensfejeren og Slagteren beilede om den smukke Kokkepige, og Seirherren førte hende rundt paa den lille Tribune i en feiende Forkert⁸, medens den Forsmaaede tog sig Solo med hendes Kurv. Der blev sunget, ofte rammende og vittigt, over Døgnets humoristiske Tildragelser, og Romancedamen kvad "Skærsommersangen" og "Slesvig", eller gav "Glunuterne" sammen med den tykke Kuplet. Hver Pointe blev grebet, hver Stemning opfattet, og Forbudet mod at synge med exekveredes ikke saa strængt, naar kjendte Strofer fremlokkede et Kor af frivillige Røster. Sandt nok, Dyden triumferede just ikke i disse Haller, men den græd saamænd heller ikke der sine bitreste Taarer. Og der skjænkedes i hvert Fald en naiv musikalsk Adspredelse, øvedes over Dagens Forhold og Begivenheder en bred Satire, en populær Kritik, som paa det store barnlige Baggrundspublikum ubestrideligt virkede sundere opdragende end det, at se Negerkomikere⁹ dunke hinanden i Maven eller høre Panoptikonsautomater med Fonografstemme, à la *Bleiken*¹⁰, bræge idiotiske franske Refrains.

Nu ere de forsvundne, de fleste af de gamle Barakker; "Schweizeren" er for længst raseret, "Øen" og "Theen" i Tivoli nedlagte, i "Valhalla" synger Frelserhærens Hallelujapiger, og den originaleste af dem alle, det gemytlige "Pæretræ" ved Indgangen af Østerallee hviler fældet i sin Grav udenfor Holmens Kirkegaard. Helt ude paa Frederiksberg føre de faa Tilbageblevne en sygnende Kamp for Tilværelsen. Og didud er saa *Drachmann*, hin Ridder, sværmet en Kvæld, en let og lys Maiaften, da det første Grønne pippede i Villahavernes Hække, og har fundet Edith paa Tribunen, den Sidste paa Skansen, Folkesangens sidste vilde Svane, syngende "Vi elske vort Land!"

Er nu Edith ogsaa et Portræt og har hun existeret? Ja, og existerer lyslevende den Dag idag. Hvor? Vides ikke. Maaske i Finland, maaske i Königsberg, maaske sidder hun ude i sit lille Havehus og læser i "Forskrevet" om sig selv. Hun er jo en Dame med Lektüre, og modtager sagtens Alt, hvad der udkommer af Nyt, som duer. Maaske dukker hun frem en Dag af sit Skjul, og synger hun da igjen, vil Salen hver Aften være fuld. Hvordan hun seer ud? Ganske som i Bogen beskrevet: Slank, sval, med sarte Skuldre og delikate Former; blond, af en bleg Blondhed, et lille katteagtigt Hoved, en fin smal Mund og mørkeblaa, opmærksomme Øine. Borgerlig retskaffen af Temperament, ikke uden kvindelig Stolthed, heller ikke uden kvindelig Snuhed, med Sans for Læsning og Musik, med Svaghed for kjønne Officerer og raske Studenter, med Passion for kunstneriske Berømtheder, iøvrigt fortræffeligt forstaaende at gardere sin Uafhængighed dans son petit ménage. Under alle Omstændigheder fin og sjelden i

⁶ Toiletterne: Selskabskjolerne

⁷ Tarlatan: Meget let, åbent og floragtigt stof ofte brugt til strutskørter.

⁸ Forkert: Forkert dans, at danse avet om.

⁹ Negerkomikere: Se note 9.

¹⁰ Bleiken: Den franske kabaretsangerinde og chansonette, mademoiselle Nydia de Bleiken, der i 1884, 1886 og 1890 optrådte i Tivolis Variété sammen med "*Negerkomikerne Gaimés & Thompson*". (Annoncer og omtaler i bla. Nationaltidende 11.5. 1886, Dagens Nyheder 21.8. 1886 og Aftenbladet 19.7. 1890).

de Omgivelser, hun færdedes iblandt og vel værd at skildre i sin selvstændige Eiendommelighed.

Men ligegyldigt, hvem hun var eller er, i Romanen er hun Heltinde, og bør tages som Heltinde. Interessen dreier sig da om, hvor vidt den Idee, hun er stillet i Breschen for, har nogen Udsigt til at blive Virkelighed. Ja, hvorfor ikke! Er der noget utænkeligt i, at Drachmann, sem Henrik Gerhard i Bogen, nu i Halvfemserne fik sit lille Forstadstheater ude paa Frederiksberg. Fandt et halvt Dusin smukke unge Piger med klare Stemmer og musikalsk Temperament, lærte dem Foredrag og Manerer og saa lod dem synge sine Viser for hvem, der vilde komme og høre, skjænkede frisk fra Fad sine Stemninger og Meninger, sin Satire og Lyrik. Hver Uge Nyheder paa Programmet, Sangene sælges i Lokalet; det kunde blive et Fristed for unge Poeter. Forlæggerne tør ikke binde an med deres Vers, Publikum, sig de, vil ikke købe dem. Maaske Publikum købte dem her, naar det først havde hørt dem og kom til at holde af dem. Og hvem vilde laste Drachmann for hans Variété? Ingen laster en Mand i hans Gjerning, i hans Kunst, naar den glæder og gavner andre og ham selv, og er honnet og reel. Lad os faa det Theater!

Foreløbig er Tanken der – Bogen.

Gustav Esmann.

Dette dokument er downloadet fra <http://www.aldus.dk/fano/drachmann/pdf/esmann-om-forskrevet.pdf> og knytter sig til hjemmesiden **Holger Drachmann på Fanø** <http://www.aldus.dk/fano/drachmann/>
Bearbejdet og publiceret af Per Hofman Hansen, Silkeborg, perhofman-snabel-a-gmail.com, august 2016.